

První přednáška: Aforistické poznámky k pozorování karmy*Dornach, 1. července 1924*

Milí přátelé,

Chtěl bych dnes pro ty, kdo zde právě mohou být, podati něco, co může být jakousi epizodou mezi úvahami, které zde již od nějaké doby pěstujeme. Co řeknu, má sloužiti k ilustraci a vysvětlení mnohého, co se může vynořiti jako otázka z toho, o čem se dosud jednalo, a má tím zároveň padnout trochu světla na duševní uzpůsobení přítomné civilizace.

Již po léta museli jsme stále znovu upozorňovati na docela určitý okamžik v podstatě evropského civilizačního vývoje, který leží uprostřed středověku, kolem 14. a 15. století. Poukazujeme tím na ten bod vývoje lidstva, kde začíná intelektualismus, kde lidé začínají dbáti pouze na myšlení, na intelekt a dělati je soudcem nad tím, co mezi lidmi má být myšleno a konáno.

Poněvadž dnes je zde však intelektu, můžeme si v každém případě spoluprožíváním přítomnosti udělati správnou představu o tom, co intelektualismus jest, co právě ve 14. a 15. století vyšlo na povrch civilizace. Ale to duševní uzpůsobení, které předcházelo, to dnes již lidé vlastně necítí živým způsobem. Když lidé uvažují o dějinách, tedy promítají vlastně to, co jsme zvyklí viděti v přítomnosti, také dále nazpět do běhu dějin a nezískají mnoho představy o tom, jak jiní byli duchové před tímto obdobím. A když jsou zachovány listiny, tu při čtení vkládají lidé právě do těchto listin z velké části již to, co jest dnešní způsob myšlení a nazírání. Jenže duchovně vědeckému pozorování představuje se mnohé docela jinak. A obrátíme-li například pohled na osobnosti, které z arabismu, z kultury Asie byly na jedné straně ovlivňovány tím, co se vyžívalo v mohamedanismu jakožto náboženství, na druhé straně však bylo ovlivněno také aristotelismem, pohlížíme-li na tyto osobnosti, které potom našly cestu přes Afriku do Španělska, které potom až ke Spinozovi a za Spinozu vykonávaly na duchy Evropy hluboký vliv, pak nezískáváme o nich názor, jestliže si jejich duševní uzpůsobení představujeme tak, jako kdyby byly prostě lidmi přítomné doby, jenže ještě nevěděly, tolik a tolik věcí, které byly vynalezeny později. Tak asi si je lidé představují. Ale způsob myšlení a nazírání i těch osobností, které z uvedeného směru civilizace žily, řekněme, ve 12tém století byl ještě docela jiný nežli dnešní.

Dnes cítí se člověk, když pohlíží nazpět na sebe, majitelem myšlenek, citů, podnětů vůle, které se pak stávají skutky. Především připisuje člověk sobě: já myslím, já cítím, já chci.

Nuže, u těchto duchů, u těchto osobností, o kterých dnes mluvím, nebylo ještě provázeno tímto pocitem, se kterým dnes mluvím, nebylo ještě provázeno tímto pocitem, se kterým dnes říkáme: já myslím, toto „já myslím“, nýbrž jen „já cítím“ a „já chci“. Tito lidé připisovali své vlastní osobnosti jen „já cítím“ a „já chci“. Vlivem starých civilizačních základů žili ještě více v pocitu: „ono to myslí ve mně“, než aby cítili: „já myslím“. Oni mysleli ovšem: „já cítím, já chci“, ale nemysleli naprosto tímž způsobem „já myslím“, nýbrž říkali si – a bylo to

docela reálné nazírání, které Vám nyní chci sdělit – oni říkali: Myšlenky jsou v podměsíční sféře; zde žijí myšlenky. Všude jsou myšlenky v té sféře, která je dána tím, že si Zemi představíme na určitém místě, Měsíc na jiném místě, potom Merkur, Venuše atd. Mysleli si Zemi jakožto hustou, pevnou masu světovou, ale mysleli si jako něco dalšího, co k ní patří, měsíční sféru až vzhůru k Měsíci.

A jako říkáme, že ve vzduchu, který dýcháme, jest kyslík, tak říkali tito lidé /bylo totiž úplně zapomenuto, že tomu tak bylo/, že v éteru, který sahá až nahoru k Měsíci, jsou myšlenky. A jako říkáme, že vdechujeme kyslík za vzduchu, tak říkali tito lidé: vdechujeme myšlenky, přijímáme myšlenky. A byli si toho vědomi, že myšlenky přijímají.

Hleďte, dnes může si člověk také něco takového osvojit, třeba jako pojem. Může třeba dokonce z antroposofie něco takového pochopit, ale zapomene to hned zase, když se jedná o praktický život. Když se jedná o praktický život, pak si udělá ihned docela podivnou představu: potom si udělá představu, že myšlenky prýští v něm, což by bylo stejné, jako kdyby myslel, že kyslík který přijímá, není přijímán, nýbrž prýští z něho.

Pro osobnosti, o kterých mluvím, bylo právě hlubokým pocitem, bezprostředním zážitkem: Já nemám svoje myšlenky jako svůj majetek, já nesmím vlastně říkat: „Já myslím“. Myšlenky jsou a je přijímám, tyto myšlenky.

O kyslíku ze vzduchu víme, že v poměrně krátké době prodělá oběh naším organismem. Počítáme tyto oběhy podle tepů krve. To se děje rychle. Osobnosti, o kterých mluvím, představovaly si přijímání myšlenek jako jakési dýchání; ale velmi pomalé dýchání, dýchání které záleží v tom, že na začátku zemského života stává se člověk schopným přijmouti myšlenky. Jako držíme v sobě dech nějakou dobu mezi vdechnutím a vydechnutím, tak představovali si tito lidé skutečnost, že myšlenky nyní drží, ale právě jen tak, jako držíme kyslík, který patří k vnějšímu vzduchu. Tak si představovali: oni drží myšlenky, a sice po dobu svého zemského života, a zase je vydechují ven do světových dalek, když projdou branou smrti. Máme tedy co činiti:

- se vdechnutím: začátek života,
- s držením dechu: trváním zemského života,
- a s vydechnutím: vyslání myšlenek do světa.

Lidé, kteří takto vnitřně prožívali, cítili se se všemi ostatními, kteří stejně prožívali, ve společné myšlenkové atmosféře, která sahala vzhůru nejen několik mil nad Zemi, ale šla právě až k měsíčnímu okruhu.

Můžeme si nyní představit, že toto nazírání, které tehdá bojovalo o evropskou civilizaci, se chtělo stále více a více rozšiřovati, jmenovitě od oněch aristoteliků, kteří přišli z Asie do Evropy cestou, kterou jsem naznačil. Mohli bychom si nyní představit, že toto nazírání by se skutečně bylo rozšířilo. Co by se bylo stalo? Pak nebylo by došlo k tomu, aby v nejpřesnějším slova smyslu se mohlo vyžít to, co během zemského vývoje se muselo vyžít, totiž duše vědomá.

Lidé, o kterých zde mluvím, stáli jaksí v posledním stadiu vývoje duše rozumové. Ve čtrnáctém a patnáctém století měla vzejít duše vědomá, která právě, když se vyžívala výstředně, převáděla všechno v civilizaci do intelektualismu.

Evropské lidstvo ve svém celku nebylo v jedenáctém, dvanáctém století nijak schopno, aby nazírání, jako u těchto osobností, které jsem charakterizoval, prostě nechalo přes sebe vylíti, neboť vývoj duše vědomé by se pak nedostavil.

Ačkoli bylo jaksí v radě Bohů určeno, aby se duše vědomá vyvinula, bylo to přece tak, že tato duše vědomá nemohla se vyvinouti zvláštní činností evropského lidstva v jeho celku, nýbrž musel jaksí přijít podnět směřující k tomu, aby se duše vědomá vyvinula zvlášť.

Tak vidíme od věku, který jsem nyní naznačil, vystupovati dva duchovní proudy. Jeden duchovní proud byl zastoupen jaksí u arabizujících filosofů, kteří od západu Evropy evropskou civilizaci silně ovlivňovali, mnohem silněji, nežli si dnes myslíme. Druhý proud byl ten, který nejostřejším způsobem bojoval proti tomuto hnutí, které jsem naznačil, proud, který v nejostřejší přísnosti líčil tyto názory pro Evropu jako nejkacířštější.

Jak silně bylo to ještě dlouho činěno, to pocítíte, milí přátelé, když pohlédnete na obrazy, kde třeba dominikánští mnichové, nebo jen Tomáš Akvinský, jsou představováni v triumfu, v triumfu docela jiného nazírání, nazírání, které zdůrazňuje především individualitu: to co je osobního v člověku, nazírání, které pracuje o to, aby si člověk osvojil své myšlenky jako svoje vlastnictví, a kde tito dominikáni jsou líčeni, jak nohama šlapou zástupce arabismu. Tito jsou pod jejich nohama, jsou pošlapáni.

V takovém protikladu byly právě tyto dva proudy dlouho pociťovány. Taková citová energie, jaká leží v takovémto obraze, ta vlastně již neexistuje v dnešním, poněkud lhostejném lidstvu. Nepotřebujeme ji ovšem pro věci, pro které se tehdy bojovalo, ale potřebujeme ji zase velice pro jiné věci.

Pomysleme jen co zde bylo vylíčeno:

- vdechnutí myšlenek jako světového éteru z podměsíční sféry: začátek života
- držení dechu: zemský život
- vydechnutí: opětné vystoupení myšlenek, ale s individuálním lidským zabarvením, do světového éteru, do impulsů sféry pod Měsícem, do impulsů sublunární sféry.

Co jest toto vydechnutí? Docela přesně totéž, milí přátelé, jako to, o čem říkáme: Ve třech dnech po smrti zvětšuje se éterické tělo, člověk pohlíží nazpět na pomalu se zvětšující éterické tělo. Vidí, jak se jeho myšlenky šíří do vesmíru. Je to docela totéž, co ale, řekl bych, bylo tehdy líčeno ze subjektivnějšího stanoviska. Je tedy přece jen pravdivé, co tito lidé tehdy cítili a prožívali. Oni pociťovali oběh života hlouběji, než možno jej pociťovati dnes.

A přece, kdyby jejich nazírání se bylo stalo vládnoucí v Evropě, pak byl by se vyvinul u lidí evropské civilizace jen slabý cit jejich Já. Duše vědomá nebyla by mohla vystoupiti. Já nebylo by se uchopilo v činnosti „já myslím“. Myšlenka nesmrtelnosti byla by se stávala stále nezřetelnější a nezřetelnější. Lidé byli by pohlíželi stále více a více na to, co v podměsíční

sféře všeobecně se vlní a utkává, když to bylo zanecháno člověkem, který zde dříve žil na Zemi.

Duchovnost Země by lidé cítili jako rozšířenou atmosféru. Byli by se cítili na Zemi, ale ne jako lidé individuální, oddělení od Země, neboť lidé, které jsem charakterizoval, cítili se vlastně tímto „ono to ve mně myslí“ úzce se Zemí související. Oni se necítili v témže stupni individualitami, jako to začínali cítit lidé v ostatní Evropě, třebaže nejasným způsobem.

Potom musíme však bráti také ohled na následující: Jenom tento duchovní proud, o kterém jsem mluvil, věděl o tom, že – když člověk zemře – vlní se a tkají ve světovém éteru, který Zemí obklopuje, během zemského života přijaté myšlenky; a toto nazírání bylo tedy ostře potíráno osobami, které vycházely hlavně ze řádu dominikánského, a bylo uplatňováno, že člověk jest individualita, že se má především hledět na to, co branou smrti prochází z člověka jako individualita, nikoli na to, co se rozptyluje ve všeobecném světovém éteru. To bylo zdůrazňováno především dominikány, ačkoli ne pouze dominikány, ale přece řekl bych, reprezentativně dominikány. Toto nazírání o individualitě člověka bylo ostře a energicky zastupováno proti prvnímu směru, který jsem charakterizoval. Ale právě to způsobilo docela zvláštní stav. Neboť pohlédneme nyní na zástupce, řekněme nyní: individualismu.

Byly zde tedy tyto individuálně zabarvené myšlenky, které přecházely do všeobecného světového éteru, ale ti, kdo proti tomuto proudu bojovali, byli právě tím, že ještě věděli, že ještě živě věděli, že se zde tvrdí, že tento názor zde jest – tím byli znepokojeni právě vlivem toho, co zde skutečně bylo.

Toto znepokojení zvětšujícími se a rozptylujícími se silami, které předávají lidské myšlenky světovému éteru, toto znepokojení právě nejvíce vynikajících myslitelů, to přestalo teprve v šestnáctém a v sedmnáctém století.

Musíme se umět přenést do duševního uzpůsobení hlavně takových lidí, kteří náleželi dominikánskému řádu, abychom uvážili, jak právě tito lidé byli znepokojováni tím, co existuje jako pozůstalost ze zemřelého člověka a na co svým názorem jaksí již nesmějí věřit, nemohou věřit. Musíme se přenést do mysli těchto lidí. Tak suše, tak abstraktně, tak ledově pojmově, jak myslí lidé dnes, nemohl vynikající duch mysliti ve třináctém, čtrnáctém století. Dnes připadají mi lidé, když zastupují nějaké názory, jako kdyby platilo za podmínku pro zastupování názorů, aby srdce bylo člověku nejdříve z těla vyrváno. Tehdá tomu tak nebylo. Tehdá byla vřelost, řekl bych, srdečnost ve všem tom, co lidé jako ideje zastupovali. Ale proto, že zde byla tato srdečnost, byl zde také v takovém případě, jako ten, který zde uvádím, silný vnitřní boj.

A za takových nejstrašnějších vnitřních bojů se vytvořilo to, co vyšlo například z dominikánského řádu jako určitá filosofie, která později potom silně ovlivňovala život, poněvadž byl ještě silně stavěn na autoritě jednotlivých lidí. Tehdá nebylo ještě takového všeobecného vzdělání; všecko, co bylo vzděláním, co vůbec lidé věděli, proudilo do toho, co bylo majetkem několika málo lidí, kteří proto také více vystupovali k tomu, co bylo

filosofickým životem a snažením. Ve všem, co vplývalo do civilizace, bylo obsaženo to, co bylo prožito v takovýchto vnitřních bojích.

Dnes čtou lidé spisy scholastiků a cítí jenom suché myšlenky. Ale suší jsou vlastně jen dnešní čtenáři. Lidé, kteří je psali, nebyli ve své mysli suší. Ti byli plni vnitřního ohně vůči svým myšlenkám. A tento vnitřní oheň přicházel právě ze snahy, odmítnouti objektivní vliv myšlenek.

Když dnes člověk přemýšlí o otázkách světového názoru, tedy ho vlastně nic nemate. Dnes může člověk myslet největší nesmysl a myslí jej docela klidně, protože pro lidstvo, které se již tak dlouho vyvíjelo v duši vědomé, nenastává žádné znepokojení toho druhu, že by například jednotlivci cítili, jak se myšlenky lidí vyjímají, když po smrti se rozlévají do éterického okolí Země. Dnes jsou ovšem docela neznámé takové věci, jaké se mohly prožívat ještě ve třináctém a čtrnáctém století, kdy mladší kněží přicházeli ke starším kněžím a líčili ještě vnitřní muka, která prodělávali při setrvání ve stálosti v náboženském vyznání, že říkali: „mě trápí přízraky mrtvých“.

Neboť přízraky mrtvých minulo se právě to, co jsem nyní naznačil. Tehdá lidé mohli ještě vrůstati do toho, co právě učili. Učilo se v jisté společnosti – řekněme: dominikánské společnosti, že člověk jest individuální, že má také svou individuální nesmrtelnost. Učilo se, že je to falešný kacířský názor, jestliže se vzhledem k myšlení hledí na všeobecnou zemskou duši, učilo se proti tomu silně bojovat. Ale člověk cítil v určitých okamžicích, kdy o věci sám dobře uvažoval, objektivní působení myšlenek z pozůstatků zemřelých lidí, a pak si pravil: „Je to docela správné, že činím to, co činím? Je zde něco neurčitého, co působí do mé duše proti tomu nestačím. Jsem upoután.“

Ano, intelekty lidí, nebo alespoň mnohých lidí, byly v té době právě tak zařízeny, že pro ně mrtví alespoň několik dní po smrti velmi všeobecně mluvili. A když jeden přestal mluvit, začal druhý. Člověk cítil se potom i vzhledem k takovýmto věcem úplně ve všeobecném duchovním vesmíru, alespoň v éterickém světě. Toto spoluprožívání s vesmírem, to postupem času v naší době právě úplně přestalo. A za to domohli jsme se života v duši vědomé. A všechno, co nás obklopuje jako realita stejně jako stoly a židle, jako stromy a řeky, co nás obklopuje jako duchovní realita, to působí jen ještě na hlubiny lidského podvědomí. Vniternost života, duchovní vniternost života, ta právě přestala; tu získáváme teprve znova v živě přijímaném duchovním-vědeckém poznání.

A musíme o duchovním-vědeckém poznání myslet tak živě, jak nám to vyplyne, když pohlédneme na takové zjevy, které ještě neleží ani tak daleko za námi. Představme si scholastického myslitele nebo spisovatele třináctého století, jak píše své myšlenky. Dnes jest myšlení lehké, neboť lidé si již zvykli myslet intelektualisticky. Jenže tehdá to začínalo, tehdá bylo to ještě těžké, tehdá byli si lidé vědomi únavy po myšlení, jako po štípání dříví, smím-li se tak triviálně vyjádřit. Dnes stalo se myšlení mnohých lidí již docela automatickým. A jsou dnes snad lidé naplněni touhou sledovat každou myšlenku svou lidskou osobností? Nasloucháme, jak lidé dnes nechávají vycházeti jednu myšlenku z druhé jako automat, takže ani vůbec nevědí proč, neboť zde není žádná nutnost. Ale dokud žije

člověk v těle, má sledovati svoje myšlenky svou osobností. Potom nastoupí již jinou cestu. Pak se myšlenky rozprostírají, když člověk zemře.

Tak mohl někdo v tehdejší době seděti a hájiti nauku o individuálním člověku k zachránění nauky o individuální nesmrtnosti všemi ostře pronikavými myšlenkami, polemizovati proti Averrhoovi nebo jiným lidem onoho prvního směru, který jsem dnes naznačil. Ale potom byla zde jedna možnost. Byla zde možnost, že to, co právě z takové vynikající osobnosti jako Averrhoes, po smrti se rozptýlilo v podměsíční sféře jako jakýsi přízrak, že to zase na konci podměsíční sféry bylo právě Měsícem samým silně shromážděno a zůstalo to, po zvětšení, že se to dokonce znovu zmenšilo a byla tomu dána podoba, takže to bylo zase zpevněno, mohl bych říci, na bytost z éteru sestavenou. To se mohlo státi. Pak někdo seděl a snažil se odůvodniti individualismus, polemizoval s Averrhoem – a Averrhoes se objevil, objevil se hrozivě a mátl mysl. Proti dávno zemřelému Averrhoovi povstaly ve 13. století nejdůležitější scholastické spisy. Polemizovalo se proti dávno zemřelému, proti tomu, co zůstalo jako nauka. On dokazoval, že jeho myšlenky byly znovu zhuštěny, konsolidovány a že žijí dále.

Tyto vnitřní boje, které předcházely začátku věku duše vědomé, jsou skutečně takové, že by se mělo dnes pohlédnouti na celou jejich intenzitu, na jejich vřelost. Slova jsou konečně, a pozdější lidé berou to, co je za slovy, právě těmi pojmy, které mají ale taková slova, uzavírala v sobě mnohdy bohatý duševní život, poukazovala na duševní život, jak jsem jej právě nyní naznačil.

A tak máme dva proudy, které až do dnešního dne zůstaly v podstatě působivými. Tak máme jeden proud, který by člověku rád ujasnil – nyní jen ještě o duchovním světě, ale tím silněji – že všeobecný myšlenkový život obklopuje Zemi, že v myšlenkách duševně-duchovně dýcháme, a druhý proud, který chce především poukázati člověku na to, že by se měl učiniti nezávislým na takovéto všeobecnosti, že by se měl prožívat ve své individualitě. Jeden proud, ten první, více jako neurčité hovoření v duchovním okolí Země, dnes pro mnohé lidi, kteří skutečně také existují, vnímatelný, jenom, když za zvláštních nocí leží lidé na svém loži a naslouchají tomuto neurčitému, kdy z tohoto neurčitého rodí se všechny možné pochybnosti o tom, co lidé dnes tvrdí s takovou určitostí na základě své individuality.

U druhých lidí, kteří vždycky dobře spí, protože jsou sami s sebou spokojeni, máme pak přísné zdůrazňování individuálního principu. A tento boj zuří vlastně ve hlubinách evropské civilizace, zuří až do dnešního dne. A ve věcech, které se odehrávají zevně na povrchu našeho života, máme vlastně sotva něco jiného, než povrchové vlny toho, co jest již v hlubinách duší jako pozůstatky onoho hlubšího, onoho intenzivnějšího duševního života tehdejší doby.

Mnohé duše z tehdejší doby jsou zde opět v přítomném zemském životě. Ony jaksí přemohly to, co tehdy silnou měrou je znepokojovalo aspoň na jisté okamžiky vrchního vědění, ale ve hlubině duše zuří to dnes tím více v četných myslích. Duchovní věda je zde zase právě proto, aby na takovéto historické zjevy poukázala. Ale nyní nesmíme zapomenouti na následující: Tou měrou, jak se lidé stávají v zemském životě nevědomými o tom, co zde přece jen jest: o éterických myšlenkách nejbližšího zemského okolí, tou měrou,

jak si tedy lidé přivlastňují jako vlastní majetek „já myslím“, touže měrou zužuje se lidská duše, a člověk prochází se zúženou duší branou smrti. Tato duše vnáší potom do světového éteru nepravdivé, neúplné, odporující si zemské myšlenky. Ty působí nyní také zase nazpět na myslí lidí. A z toho vznikají sociální hnutí jak právě dnes je vidíme vznikat. Ta nutno pochopiti podle jejich vnitřního vzniku, potom také nahlédneme, že není jiného léku proti těmto ničivým sociálním názorům, nežli šíření pravdy o duchovním životě a duchovní bytosti.

Viděli jste již z přednášek, které zde byly konány právě jakožto historické přednášky, beroucí ohled na myšlenku reinkarnace, a které vedly k docela konkrétním příkladům, jak pod povrchem vnějších dějin věci působí, jak to, co žije v jednom věku, je do pozdějšího věku přenášeno do života lidmi, kteří zase do života přicházejí. Ale všechno, co duchovního existuje mezi smrtí a novým narozením, spolupůsobí na utváření toho, co je lidmi vnášeno z jednoho zemského života do druhého.

Dnes bylo by to něčím dobrým, kdyby četné duše získaly si tu objektivnost, ke které možno mluvit a buditi v ní porozumění, když charakterizujeme právě ty lidi, kteří žili za večerních červánků věku duše rozumové.

Tito lidé, kteří tehda žili, kteří jsou zčásti zase zde, ti spoluprožívali hluboce ve své duši právě tyto večerní červánky věku duše rozumové, ti vlivem neustálých útoků oněch přízraků, o kterých jsem mluvil, přijali v podstatě přece jen hlubokou pochybnost o jedinečné platnosti toho, co je intelektualistické.

Tuto pochybnost je nutno pochopit, neboť ve třináctém století bylo mnoho lidí, kteří byli lidmi poznávajícími, kteří působili tehda ve vědě téměř veskrze theologizující a kteří jako o hluboké otázce svědomí jednali o otázce: Co teď vlastně bude? Takové duše často vnesly do této doby ze svých dřívějších inkarnací něco pro tehdejší dobu velkého, mohutného vpravily to do intelektualistického zbarvení, ale cítily všechno jako úpadkový proud. A cítily výčitky svědomí při tomto vzcházejícím proudu, který usiloval o individualitu. Až pak přišli ti filosofové, kteří byli pod určitým vlivem, který vlastně ubíjel všecken smysl; mluvíme-li radikálně, možno také říci: kteří byli pod vlivem Descarta, Cartesia. Neboť také mnozí z těch, kdo stáli v dřívější scholastice, takřka padli za oběť smýšlení Cartesiovu. Neříkám, že se stali filosofové. Tyto věci se přeměnily, a když lidé začnou přemýšlet o těchto směrech, pak stávají se samozřejmými věci, které jsou pozoruhodným nesmyslem. Neboť od Cartesia pochází věta: „Cogito, ergo sum“ – „Já myslím, tedy jsem“.

Milí přátelé, platilo to nesčetným bystrým myslitelům za pravdu: „Myslím, tedy jsem“ – „Usnu – nemyslím, tedy nejsem“. A nutný důsledek jest, že člověk nejen usíná, ale přestává existovati, když usne, není žádného méně vhodného důvodu pro jsoucno lidského ducha, nežli věta: Já myslím. A přece ve věku vývoje duše vědomé začala tato věta platit za směrodatnou.

Jsme dnes nuceni, když poukazujeme na takovéto věci, poukázati na to jako na svatokrádež.

Ale vůči všemu tomu chtěl bych ukázati na jistý rozhovor, který není historicky zaznamenán, který ale možno najíti duchovním zkoumáním mezi skutečnostmi, které se

staly: rozhovor mezi jedním starším a jedním mladším dominikánem, který zněl asi takto: Mladší pravil: „Myšlení uchvacuje člověka. Myšlení, stín skutečnosti uchvacuje člověka. Myšlení bylo vždycky v dávných dobách posledním zjevením živého ducha shůry. Teď je prožíváno jako pouhý stín. Vpravdě – pravil tento mladší – když vidíme stín, pak poukazuje tento stín na reality. Tyto reality zde jsou. Není tím tedy bojováno proti myšlení samému, ale že lidé ztratili z myšlení živého ducha.“

Starší pravil: „V myšlení musí se právě tím, že člověk obrací své zraky s láskou na vnější přírodu a zjevení přijímá jakožto zjevení, nepřístupuje ke zjevení myšlením – v myšlení musí se právě najít zase zemská realita za dřívější nebeskou realitu.“

„Co nastane?“ – pravil mladší. „Bude evropské lidstvo tak silné, aby našlo tuto zemskou realitu myšlení, nebo bude jen tak slabé, aby ztratilo nebeskou realitu myšlení?“

V tom, v této rozmluvě leží vlastně všecko, co může ještě dnes platit o evropské civilizaci, neboť po onom mezidobí se zatměním životnosti myšlení, které zde nyní bylo, musí právě nastati znovudobytí živého myšlení; jinak zůstane lidstvo slabým a ztratí vlastní realitu nad realitou myšlení. Proto je skutečně nutno, aby od uplatnění našeho vánočního impulsu mluvilo se v anthroposofickém hnutí rozhodně ve formě živého myšlení, jinak budeme stále více přicházeti k tomu, že i to, co se tu a tam ví: že člověk má tělo fyzické, tělo éterické, tělo astrální – bude chápáno jen formami mrtvého myšlení. Ale to nesmí být chápáno formami mrtvého myšlení, neboť pak je to vlastně znetvořená pravda, nikoli pravda sama.

To je to, co jsem dnes chtěl charakterizovat. Musíme přijít i k tomu, s vnitřní účastí, přes hranice obyčejných dějin, míti touhu po těch dějinách, které musejí a mohou býti čteny v duchu. Tyto dějiny, ty mají býti pěstovány stále více a více v anthroposofickém hnutí.

Dnes chtěl jsem; řekl bych, něco více konkrétně programového v tomto směru předvésti před Vaše duše, milí přátelé.

Mnohé bylo řečeno aforisticky, ale souvislost v těchto aforismech, které jsem dnes vyslovil, Vám vysvitne, jestliže se pokusíte to, co mělo býti vysloveno, sledovati méně intelektualisticky, ale spíše pocítit celým člověkem, poznáním to cítit, cítěním to poznat, aby stále víc a více bylo skutečně nesenou duchovností nejen to, co se v našem kruhu říká, ale také to, co se v našem kruhu poslouchá.

Potřebujeme výchovu k duchovnímu naslouchání, pak budeme vyvíjeti mezi sebou duchovnost. Tento cit chtěl jsem dnes podníti: nekonat systematickou přednášku, nýbrž více nebo méně, ovšem s odvoláním na různé duchovní skutečnosti, mluvíti k Vaším srdcím.